

Pastoral braka i obitelji prema »riječkom modelu«

Primjer programatskog djelovanja u obiteljskom pastoralu

Nikola Vranješ*

Sažetak

Pastoral braka i obitelji jedno je od najbremenitijih i najzahtjevnijih područja pastoralnog djelovanja. Na prostoru Riječke nadbiskupije danas se u ovom području ostvaruje pastoralni model koji, s obzirom na njegove karakteristike, možemo izdvojiti kao »riječki model« obiteljskog pastoralu. Pod »modelom« se ovdje podrazumijevaju način i metodologija putem kojih se ostvaruju bitne odrednice pastoralnog djelovanja Crkve u području pastoralu braka i obitelji. To znači da se bitni elementi obiteljskog pastoralu ostvaruju u specifičnom ambijentu jedne točno određene sredine. Karakteristike ovog modela prepoznaju se u višedesetljetnoj povijesti djelovanja u korist braka i obitelji, a danas ih je osobito moguće prepoznati u djelovanju Ureda za obitelj Riječke nadbiskupije. Pritom nije riječ o djelovanju organiziranom samo u okviru spomenutog Ureda, već o aktivnostima čiji se pothvati reflektiraju i u djelovanju župnih zajednica, i tako bivaju oživotvoreni na najkonkretnijoj razini crkvenog djelovanja. U djelovanje ovog Ureda ugrađena su iskustva programatskog djelovanja prethodnih desetljeća, sve od sedamdesetih godina prošlog stoljeća do danas. U ovom se radu, na teološko-prosudbeni način, istražuju i prosuđuju odrednice »riječkog modela« djelovanja u obiteljskom pastoralu, polazeći od razrade povijesnih uvjetovanosti djelovanja, do današnjih oblika pastoralnog angažmana i razrade nekih novih načina i mogućnosti rada.
Ključne riječi: pastoral braka i obitelji, riječki model, Ured za obitelj, svećenik, vjernik laik, župna zajednica

Uvod

Govoriti o obilježjima »riječkog modela« u obiteljskom pastoralu¹ znači najprije ukazati na bitne elemente obiteljskog pastoralu, ali i na povijesne uvjetova-

* Dr. sc. Nikola Vranješ, Teologija u Rijeci, Područni studij Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Adresa: Tizianova 15, 51000 Rijeka, Hrvatska.
E-pošta: nikola_vranjes2004@yahoo.com

1 Važno je naglasiti da se ovaj model zasniva i na iskustvima ugrađenim u druge modele u obiteljskom pastoralu, kako iskustvima sazdanim na djelovanju otaca isusovaca u Zagrebu, tako i iskustvima »dakovačkog modela« i još nekih.

nosti koje su određivale pastoralno djelovanje u relativno bližoj prošlosti i čije se posljedice osjećaju još uvijek. K tome, potrebno je ukazati i na bitna obilježja sadašnjega pastoralnog trenutka, budući da to predstavlja direktnu podlogu ispravnom i sveobuhvatnom razumijevanju pastoralnih prilika, ali i mogućnosti djelovanja danas.

Imajući u vidu povijesne uvjetovanosti pastoralnog djelovanja na riječkom području (ovdje mislimo na grad Rijeku, ali i na njegovu bližu okolicu), potrebno je spomenuti neke bitne činjenice. Današnje pastoralno djelovanje, s obzirom na obiteljski pastoral, oslanja se na prepoznatljivu tradiciju obiteljskog pastorala u Rijeci, u koju je ugrađen cijeli niz ustanova, osoba i pothvata koji su u proteklim desetljećima obilježili ovo tako značajno i životno pastoralno područje.² Pritom je važno istaknuti da se aktivnosti koje su se ostvarivale početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća i koje, u određenom smislu, predstavljaju prekretnicu s obzirom na obiteljski pastoral, moraju sagledati polazeći od situacije obitelji u Rijeci, posebice nakon Drugoga svjetskog rata, i svih uvjetovanosti koje su na nju utjecale i koje je u određenom smislu određuju i danas.³ S aktivnostima započetim počet-

2 Posebni zamah obiteljskog pastorala u Rijeci nastupit će početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća, najprije organiziranjem zaručničkih tečajeva. Njih je posebno promicao dr. Marijan Valković [usp. Ljubomir Kučan, Sjednice pastoralnih radnika grada Rijeke — u: *Službeni vjesnik Riječko-senjske nadbiskupije*, I. (1969), br. 2, str. 82]. Bio je to i odgovor na izražene želje klera za tečajevima sličnog tipa [usp. Viktor Burić, Pripravni tečaj za brak — u: *Službeni vjesnik Riječko-senjske nadbiskupije*, II. (1970), br. 4, str. 107–108]. Dr. Valković je 1970. godine pokrenuo prve tečajeve u gradu Rijeci. Oni su najprije organizirani u prostorijama Nadbiskupskog doma. U tom je razdoblju održano deset sastanaka, dva puta tjedno. Tečaj je u početku okupljao od 70 do 100 sudionika, a još neki sudionici su dolazili povremeno [usp. Marijan Valković, Ljubav i brak. Pripravni tečaj za brak — u: *Službeni vjesnik Riječko-senjske nadbiskupije*, III. (1971), br. 1, str. 22]. Predavači na tečajevima u početku su bili: Marijan Valković, Nikola Kraljić, Đuro Tomašić, Josip Manjgotić, Anton Benvin, bračni parovi iz Zagreba i dr. Na tečajevima je obrađen cijeli niz tema važnih za obiteljski i bračni život. Nako 1980. godine doći će do određenih organizacijskih promjena u vezi s izvođenjem tečajeva. Oni se od tada organiziraju u četiri turnusa (veljača, svibanj, rujn i studeni), po pet večeri kroz dva tjedna: ponedjeljak — utorak; ponedjeljak — utorak — petak. Sada su organizirani pod vodstvom ekipe: Milan Šimunović, Josip Manjgotić, Marijan Jurčević, Stipe Nosić [usp. Milan Šimunović, Josip Manjgotić, Marijan Jurčević, Stipe Nosić, Tečaj o braku u 1990. Godini — u: *Službeni vjesnik Riječko-senjske nadbiskupije*, XXI. (1989), br. 5, str. 129–130]. Takav će se model zadržati sve do 2000. godine, uz izmjenu voditelja i članova ekipe. Emil Svažić postat će voditelj ekipe 1995. godine, a članovi ekipe bit će: Ivan Jurasić, Smilja Bravar, Josip Grabac, Marijan Jurčević, Marijan Kovačević, Josip Manjgotić, Stipe Nosić, Dinko Popović, Nikola Radić, Milan Šimunović i Anton Šuljić. Važan događaj s početka sedamdesetih godina prošlog stoljeća za pastoral braka i obitelji u riječkom području bio je teološko-pastoralni tečaj za svećenike u Rijeci od 21. do 23. lipnja 1971. [usp. Teološko-pastoralni tjedan u Rijeci — u: *Službeni vjesnik Riječko-senjske nadbiskupije*, III. (1971), br. 4, str. 94–95]. Obiteljski pastoral ponovno će biti glavnim predmetom proučavanja na XXXIII. teološko-pastoralnom tjednu na Teologiji u Rijeci, održanom od 25–27. lipnja 2001. Tema je obrađivana pod naslovom: Obitelj u globaliziranom svijetu. I tom će prigodom biti obrađen cijeli niz tema vezanih uz ovo pastoralno područje, a radovi su objavljeni u Riječkom teološkom časopisu [usp. *Riječki teološki časopis*, 10 (2002), br. 1].

3 O situaciji obitelji u Rijeci nakon Drugoga svjetskog rata, kao i o elementima povijesnih uvjetovanosti pastorala braka i obitelji u tom razdoblju, više vidi u: Milan Šimunović, Prošlost, sadašnjost i budućnost pastorala braka i obitelji u riječkom podneblju. Uvjetovanosti i specifičnosti od pedesetih do devedesetih godina prošloga stoljeća — u: *Riječki teološki časopis*, 14 (2006), br. 2, str. 505–512.

kom sedamdesetih godina otvara se jedno novo razdoblje djelovanja, koje će u bitnim elementima ostaviti traga u ovome području pastoralu. Ovdje u prvom redu treba istaknuti značenje *tečajeva pripreme za brak* koji su u Rijeci tada pokrenuti.⁴ Kasnije će se razvijati i druge aktivnosti, koje će s vremenom prerasti u modele sustavnog djelovanja, posebno na razini župnih zajednica, kao i na dekanatskoj i međudekanatskoj razini, dakako, sve u okviru mogućnosti i uvjetovanosti onoga vremena. Treba naglasiti da je već tada moguće prepoznati »riječku ekipu« pastoralnih djelatnika u obiteljskom pastoralu kao prepoznatljivo uporište tadašnjega »riječkog modela« pastoralnog djelovanja.⁵

Početak devedesetih i demokratske promjene te posebice Domovinski rat donijet će i neke nove naglaske s obzirom na obiteljsku situaciju na ovom području, a s time i s obzirom na pastoralno djelovanje. Ovdje je posebno potrebno naglasiti činjenicu angažiranoga karitativnog djelovanja Crkve u pomoći prognanima i izbjeglicama, posebice mnogim obiteljima koje su ostale bez svojih domova. Mnoge od njih će i nakon rata trajno ostati na riječkom području i tako vlastitom kulturnom i vjerskom tradicijom obogatiti novu sredinu. S obzirom na pastoralno djelovanje, bit će potrebno učiniti određene iskorake, posebice u vidu osuvremenjavanja obiteljskog pastoralu.

Početak novoga tisućljeća događaju se određene promjene koje će u bitnome obilježiti pastoral braka i obitelji, kao i ostala pastoralna područja, sve do danas. Pritom se u prvom redu misli na osnutak Riječke nadbiskupije u sadašnjem obliku 2000. godine. Pastoral braka i obitelji od tada će biti obilježen djelovanjem njezina *Povjerenstva za pastoral obitelji*, a kasnije *Ureda za obitelj*. Ovo će pastoralno tijelo s vremenom dati upečatljivo obilježje obiteljskom pastoralu u ovoj mjesnoj crkvi u proteklom desetljeću. Njegovi će projekti pomoći ostvarenju djelovanja na području pastoralu braka i obitelji i u drugim biskupijama Riječke metropolije, a poslužiti će kao primjer i na širem hrvatskom planu. U tome smislu, ono što se naziva »riječkim modelom« u obiteljskom pastoralu u bitnome je obilježeno djelovanjem ovog tijela, iako se, pored njegovih aktivnosti, za cjeloviti mozaik riječkog modela pred očima moraju imati i aktivnosti drugih čimbenika u obiteljskom pastoralu, prije svega župnih zajednica.

1. Smjernice za obiteljski pastoral u Riječkoj metropoliji

Pravilno određivanje obilježja riječkog modela djelovanja u obiteljskom pastoralu moguće je na temelju smjernica koje su biskupi Riječke metropolije izdali početkom 2001. godine. Upravo one, izdane pod naslovom *Smjernice za obiteljski pastoral u Riječkoj metropoliji*,⁶ predstavljaju važnu okosnicu pastoralnog djelova-

4 Usp. *isto*, str. 513–516.

5 Usp. *isto*, str. 516–517.

6 Biskupi Riječke metropolije, *Smjernice za obiteljski pastoral u Riječkoj metropoliji*, u: *Službeni Vjesnik Riječke nadbiskupije*, II. (2001), br. 3, str. 55–57.

nja u korist braka i obitelji na ovome području. Polaze od temeljnih postavki koje je papa Ivan Pavao II izložio u dokumentu *Novo millennio ineunte*. U pogledu pastoralne braka i obitelji biskupi kreću od Papina poziva da se, među ostalim pastoralnim zadaćama, posebna pozornost posveti pastoralu obitelji.⁷ Najprije upozoravaju na neke oznake vremena u kojemu živi suvremena obitelj, ističući pritom najutjecajnije negativne čimbenike koji djeluju na obiteljski život danas.⁸ Na osnovi takve analize razlažu se zatim smjernice crkvenog djelovanja. One su postavljene vrlo konkretno, kako u pogledu sadržaja, tako i u pogledu crkvenih subjekata koji sudjeluju u pastoralu braka i obitelji. Prema njima, djelovanje se treba organizirati oko osam točaka, koje su redom: molitva, Teologija u Rijeci i svećenici, biskupijska vijeća ili povjerenstva za obitelj i župna povjerenstva ili odbori, priprema za brak, zajednice obitelji, pomoć brojnim i siromašnim obiteljima, okupljanje obitelji i asistencija rastavljenima.⁹ Kroz razradu pojedinih točaka biskupi inzistiraju na sustavnom obiteljskom pastoralu koji mora odgovarati na aktualne izazove vremena. Razrada ovih smjernica čini okosnicu djelovanja Ureda za obitelj, ali i djelovanja na razini župnih zajednica. One se konkretiziraju kroz različite programe na spomenutim razinama djelovanja.

2. Organizacija djelovanja Ureda za obitelj

Obrisi riječkog modela obiteljskog pastoralu u bitnome se raspoznaju u načinu djelovanja i u konkretnim pothvatima koje provodi Ured za obitelj Riječke nadbiskupije. Kroz niz projekata i programa obiteljski je pastoral upravo kroz njegovo djelovanje u posljednjem desetljeću dobio novi zamah. Sustavnosti i organiziranosti djelovanja prišlo se na novi način, u skladu s potrebama i mogućnostima koje su aktualne u sadašnjem vremenu. Od svoga osnutka 2004. god. do danas ovo je pastoralno tijelo organiziralo vlastito djelovanje u svim bitnim segmentima obiteljskog pastoralu.¹⁰ U Uredu sustavno djeluje nekoliko zaduženih osoba.¹¹ Elementi njegova djelovanja danas su uređeni u skladu s pet bitnih grana u obiteljskom pastoralu. U tiskanim materijalima Ureda ove su grane obilježene i s pet različitih boja, što omogućuje lakšu prepoznatljivost programa vezanog za pojedinu granu djelovanja. Tako cjelovita shema djelovanja Ureda, koja obuhvaća i *priježenidbeni* i *posliježenidbeni* pastoral, izgleda ovako:

- plava boja: priprava za brak i obitelj,
- zelena boja: roditeljska škola, praćenje mladih bračnih parova,

7 Usp. Ivan Pavao II, *Novo millennio ineunte* — *Ulaskom u novo tisućljeće. Apostolsko pismo episkopatu, kleru i vjernicima na završetku Velikoga jubileja godine 2000*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001, br. 47.

8 Usp. Biskupi riječke metropolije, *Smjernice za obiteljski pastoral u Riječkoj metropoliji*, str. 56.

9 *Isto*, str. 56–57.

10 Koristeći iskustva dotadašnjeg *Povjerenstva za pastoral obitelji* Riječke nadbiskupije.

11 Voditelj Ureda je vlč. Ivan Nikolić, a uz njega djeluju Vedrana Blašković, dipl. teolog, asistent Ureda i voditeljica Grupe podrške, te Željka Frković, dipl. pedagog, obiteljski i bračni savjetodavac.

- crvena boja: bračno i obiteljsko savjetovalište,
- žuta boja: obiteljska škola, zajednice obitelji,
- ljubičasta boja: obiteljska duhovnost.

U programe priježenidbenog pastoralala ulazi područje *priprava za brak i obitelj*, a ostala ulaze u programe posliježenidbenog pastoralala.¹² Ova shema predstavlja zaokruženu cjelinu ukupnog djelovanja Ureda, ali i primjer skladno povezanog djelovanja za brak i obitelj. Djelovanje Ureda pokriva dakle sva bitna područja obiteljskog pastoralala, a kroz njega se ostvaruju i poticaji za djelovanje na drugim pastoralnim područjima s kojima je obiteljski pastoral povezan. Tako se ostvaruje uklapanje obiteljskog pastoralala u ukupnost pastoralala, što u aktualnom trenutku predstavlja jednu od važnih činjenica, budući da ga je (kao i druga pastoralna područja) potrebno shvatiti u bitnoj povezanosti s ostalim područjima pastoralala. Nedostaci s obzirom na tu povezanost ističu se kao problem pastoralne prakse. Naime često se susreće pojava »izolacionističkog« pristupa, koji pogoduje zatvaranju određenoga pastoralnog područja, što ima štetne posljedice, budući da je pastoral bitno jedinstvena stvarnost i njegova područja moraju biti povezana.¹³ To se tim više odražava u području obiteljskog pastoralala, jer ono brojnim drugim područjima predstavlja direktnu podlogu.¹⁴ Upravo zbog toga u organizaciji djelovanja ovog Ureda nastoji se ostvarivati povezanost s drugim pastoralnim tijelima na nadbiskupijskoj i župnoj razini, ali i suradnja na širem nacionalnom planu.

2.1. Priprema za brak i obitelj

Priprema za brak prvi je bitni element unutar obiteljskog pastoralala u odnosu na koji se ostvaruje djelovanje Ureda. Kada je riječ o pripremi, važno je razlikovati nekoliko razina pripreme: *daljnju*, *bližu* i *neposrednu*.¹⁵ Ured na poseban način sudjeluje u organizaciji i ostvarivanju *bliže pripreme*, u koju ulaze *tečajevi pripreme za ženidbu*.¹⁶ Jasno, kroz druge svoje pothvate, ova ustanova pridonosi i ostalim vidovima pripreme koji se ostvaruju na obiteljskoj i župnoj razini. Važno je napomenuti da se ovdje istaknuti programi nastoje što više povezati upravo s aktivnostima na razini župnih zajednica. Sama priprema za ženidbu organizira se u Rijeci

12 Razrađenu shemu djelovanja Ureda moguće je naći i na njegovim internetskim stranicama na adresi: www.mojaobitelj.net

13 Više o tome vidi u: Nikola Vranješ, *I fedeli laici nella missione della Chiesa in Croazia oggi. Sfide e prospettive. Excerptum thesios ad Doctoratum in S. Theologia*, Pontificia Università Lateranense, Roma, 2008, str. 66–67.

14 Koliko je značajno povezivanje obiteljskog pastoralala s drugim pastoralnim područjima postaje posebice vidljivo kada se razmotre evangelizacijske zadaće obitelji. Usp. Milan Šimunović, *Nova evangelizacija i kateheza braka i obitelji. Obnova klasičnih i pokretanje novih modela obiteljskog pastoralala* — u: Nacionalni Katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, *Za trajni odgoj u vjeri. Katehetske škole za vjeroučitelje osnovnih i srednjih škola. Zbornik radova*, (Ivica Pažin, ur.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2006, str. 242.

15 Usp. Hrvatska biskupska konferencija, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002, br. 41–43.

16 Usp. *isto*, br. 42.

za područje pet dekanata, što obuhvaća grad Rijeku i okolicu. Za Delnički i Crikvenički dekanat priprema za brak organizira se dodatno.

Ovdje je potrebno spomenuti i još jednu važnu činjenicu. Naime pored ostalih aktivnosti Ureda, provodi se i projekt *evaluacije* ili *provjere* ostvarivanih programa. Taj projekt je posebno važan budući da omogućuje ostvarivanje sustava *verifikacije* u pastoralnom djelovanju, koja čini nezaobilazni i nužni dio teološko–pastoralne metodologije. S obzirom na provođenje programa evaluacije, pripreme za brak pokazuju uglavnom vrlo pozitivne rezultate. Većina ispitanika vrlo je pozitivno ocijenila program pripreme, posebice tečajevu pripremu za brak.¹⁷ Tako su program »Priprema za brak« za 2009. godinu sami polaznici ocijenili kao potpuno i uglavnom koristan s preko 58 %.¹⁸ K tome, važno je istanuti da je 80, 1 % polaznika priprema ustvrdilo da će ono što su čuli tijekom večeri tečaja pokušati ostvariti u vlastitom životu.¹⁹ Treba istaknuti da polaznici osobito cijene *radionice* koje se organiziraju tijekom same pripreme, a prva tema koja se u njima obrađuje su *Očekivanja od bračnog života*. Slijedi *Ljubav u braku*, a zadnja večer je posvećena temi *Vjerom prihvaćen brak*.

Vrlo je važno istaknuti i vrijedne radne materijale za pripremu za brak koje izdaje ovaj Ured. Radi se o dvije knjižice: *Uspomena* s pripreme za brak²⁰ i *Radna bilježnica*.²¹ Riječ je o vrlo vrijednim i prikladno opremljenim materijalima koji zaručnicima i mlađim bračnim parovima pomažu u samoj pripremi, kao i u početnom razdoblju bračnog i obiteljskog života. Uspomenu dobije zaručnički par na pripremi za brak, dok radnu bilježnicu ispunjava svaki pojedini zaručnik/nica. To pomaže poosobljenom pastoralnom pristupu u pripremi za ženidbu i uvelike pridonosi aktivnom uključivanju samih parova u proces pripreme, kao i njegovu što bogatijem i što uspješnijem završetku. Osobito je važno istaknuti sažetke izlaganja s tečaja pripreme za brak koji se nalaze u knjižici *Uspomene*²², i koji zaručniku i zaručnici omogućuju osobno i zajedničko produblivanje onoga što su čuli tijekom tečaja.

2.2. Praćenje mladih bračnih parova i Roditeljska škola

Unutar okvira posliježenidbenog pastorala Ured ostvaruje nekoliko programa. *Program praćenja mladih bračnih parova* je pothvat putem kojega nastoji pridonijeti takvom pastoralnom djelovanju koje će pomoći mladim bračnim parovi-

17 Usp. Ured za obitelj Riječke nadbiskupije, *Evaluacije programa*, Rijeka, 2009, str. 2–10.

18 Izvor: Ured za obitelj Riječke nadbiskupije, *Evaluacija »Priprema za brak«*. Rijeka 2009, Rijeka, 2010, str. 1–2.

19 Usp. isto, str. 2.

20 Usp. Ured za obitelj Riječke nadbiskupije, *Priprema za brak. Za zaručnike i mlađe bračne parove. Lijepo je živjeti zajedno! Uspomena*, Rijeka, 2010.

21 Usp. Ured za obitelj Riječke nadbiskupije, *Priprema za brak. Za zaručnike i mlađe bračne parove. Lijepo je živjeti zajedno! Radna bilježnica*, Rijeka, 2010.

22 Usp. Ured za obitelj Riječke nadbiskupije, *Priprema za brak. Za zaručnike i mlađe bračne parove. Lijepo je živjeti zajedno! Uspomena*, str. 11–25.

ma da što skladnije započnu i žive svoj bračni i obiteljski život. Riječ je dakle o jednom preventivnom programu kroz koji se parovima nastoji pružiti pomoć u ostvarivanju obiteljskog poslanja, rješavanju početnih bračnih kriza, ostvarivanju roditeljske uloge i sl. Riječ je o trogodišnjem cikličkom programu unutar kojega se formiraju stalne skupine koje imaju stalnoga stručnog voditelja. To su skupine tzv. »odškrinutih vrata«, što znači da nisu potpuno zatvorene jer se svake nove pedagoške godine mogu uključiti novi bračni parovi čija su se djeca tek upisala u dječji vrtić ili jaslice. Svaka godina je tematska i sadrži devet tema za rad u malim skupinama–radionicama:

I. godina: Zaplešimo zajedno. Teme radionica unaprijed su rasporedom određene i sudionici su s temama upoznati, a teme su: 1. Što je brak?, 2. Koliko primjećujemo jedno drugo?, 3. Biti jedan i biti udvoje, 4. Iskazivanje moći, 5. Nježnost i seksualnost, 6. Zvanje — zanimanje i utjecaj na bračne odnose, 7. Zvanje i roditeljstvo, 8. Nova zajednica — roditelji, 9. Kada smo spremni za novog člana, 10. Zajednički susret za sudionike.

II. godina: Partnerstvo i kako ga ostvariti. 1. Prihvatanje jedno drugog, 2. Očekivanja i razočaranja, 3. Krug poznanika i prijatelja, 4. Odnosi sa širom obitelji (svekar, svekrva, tast, punica), 5. Pohvale i priznanja u bračnom odnosu, 6. Vjerski život bračnog para, 7. Slobodno vrijeme (vikend, godišnji odmor), 8. Uloga roditelja, 9. Trajno učenje za brak, 10. Zajednički susret za sve sudionike.

III. godina: Roditeljstvo — zanat koji se ne uči nego radi. 1. Sve naše uloge, 2. Partnerski odnos, 3. Odgoj djece, 4. Radost i pokloni, 5. Faze životnog ciklusa moje obitelji, 6. Srdžba i ljutnja, 7. Krivnja i pomirenje, 8. Sposobnost uživljanja i obazrivost (molitva), 9. Kreativnost u braku i obitelji, 10. Zajednički susret za sve sudionike.

Zajednički susreti su uglavnom organizirani tako da voditelji radionica daju kratka izvješća rada tijekom godine, neka svoja osobna zapažanja, napomene za poboljšanje kvalitete rada. Kada mogućnosti dozvoljavaju, za sudionike se organiziraju stručna predavanja. Ovaj se program provodi kontinuirano od 2005. godine, i do sada su održana predavanja: *Kako poboljšati partnerske i obiteljske odnose, Izazovi suvremene obitelji nasuprot tradicionalnoj, Samopomoć u bračnim krizama, Odrastanje bez straha. Protiv tjelesnog kažnjavanja djece.*

Na ovaj način mladi bračni parovi imaju mogućnost trajnog rasta u pogledu svih onih bitnih pitanja s kojima se susreću.²³ Način djelovanja u ostvarivanju ovog programa sličan je onome koji se primjenjuje u ostvarivanju ostalih programa Ureda. Naglasak se stavlja na rad u radionicama i malim skupinama unutar kojih parovi razmjenjuju iskustva, a stručni voditelj pomaže im u pojašnjavanju događanja s kojima se susreću, kao i u razjašnjavanju pitanja koja postavljaju. Parovi na taj način imaju priliku i za izražavanje svojih stavova i razmišljanja. Važno je napomenuti da je unutar ovog programa rad organiziran u tri dječja vrtića i u jednim

23 Usp. Milan Šimunović, *Obitelj u središtu pastoralne i kateheze* — u: *Riječki teološki časopis*, 12 (2004), br. 2, str. 443.

dječjim jaslicama. Također, bračni parovi mogu sa sobom dovesti djecu jer je organizirano čuvanje.

U okviru programa *Praćenje mladih bračnih parova* organizira se *Roditeljska škola*, što je važan pothvat putem kojega se nastoji pridonijeti edukaciji roditelja o roditeljstvu, tj. što skladnijem i što boljem ostvarivanju roditeljske, tj. očinske i majčinske uloge u obitelji. Riječ je o programu koji se odvija vikendom, a sudionici susreta su roditelji i djeca. Način na koji se pristupa ostvarivanju ovog programa uključuje dvije glavne sastavnice: predavanja i radionice. Tako se ostvaruje pothvat vrlo praktično usmjeren, koji roditeljima može najbolje pomoći u edukaciji o ostvarivanju roditeljske uloge u obitelji. Cilj je ovog programa što bolje vrednovanje roditeljske uloge i što kvalitetnije ostvarivanje te uloge u obiteljskom životu. Ured je, uključujući godinu 2010, ostvario šest programa Roditeljske škole, unutar kojih je obrađeno nekoliko značajnih tema: *Kako zajedno?*, *Uloga roditelja u razvojnim fazama djeteta*, *Nenasilno roditeljstvo — imperativ zdravog odgoja*, *Suvremeno roditeljstvo u prenošenju vrijednosti*, *Kako volim svoje dijete? (Protiv tjelesnog kažnjavanja djece)*, *Mediji i roditeljstvo. Odnos medija prema obiteljskim vrednotama*. Godišnje u programu Roditeljske škole sudjeluje oko 50 obitelji.

2.3. Bračno i obiteljsko savjetovalište

Između ostalih aktivnosti Ureda, potrebno je istaknuti i djelovanje *Obiteljskog i bračnog savjetovališta*.²⁴ Ovo je savjetovalište otvoreno u rujnu 2004. godine. U njemu je zaposlena jedna stručna osoba. Savjetovalište pruža pomoć osobama čiji se broj godišnje popne na nekoliko desetaka. Način na koji se ostvaruje savjetodavna pomoć je izravni kontakt s onima potrebitim pomoći u samom savjetovalištu, kao i savjetovanje putem telefona.

Osobama koje potraže pomoć u savjetovalištu, ovisno o pomoći koju traže, pristupa se na savjetodavan način, dakle savjetuje ih se jednokratno ili u kraćem, ili dužem razdoblju. Neke osobe traže informaciju i vezu s drugim institucijama, a najveći broj ljudi traži pomoć jer se dugo vremena muče u situacijama koje im onemogućuju kvalitetan život i suživot, i s tim ljudima se radi kroz dulje vremensko razdoblje. Najčešći razlozi zbog kojih osobe traže pomoć u ovoj ustanovi su obiteljske prirode, a ponekad je riječ i o nekim drugim problemima.²⁵ Važno je istaknuti da je ovo savjetovalište, pored vlastite uloge savjetovanja, aktivno uključeno i u ostale programe Ureda. U prvom redu riječ je o potpori u ostvarivanju programa praćenja mladih bračnih parova, odgovornog roditeljstva i dr.²⁶ Kad se ljudi nađu u životnim poteškoćama, potrebna im je psihološka i duhovna pomoć bez obzira na vjersko opredjeljenje, jer je misija savjetodavnog rada liječiti, inter-

24 Više o tome vidi u: Veronika Reljac, Uloga i mjesto crkvenih obiteljskih savjetovališta u pastoralu braka i obitelji — u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*, CXXXVII (2009), br. 9–10, str. 831–832.

25 Usp. isto, str. 831.

26 Usp. isto, str. 832.

venirati, educirati i prevenirati, te učiti ljude toleranciji u obitelji, što će rezultirati tolerancijom u društvu. U savjetovalištu se radi s ljudima različite životne dobi: s mladima, s bračnim parovima, s ljudima treće životne dobi. Problemi s kojima se savjetovalište suočava uglavnom su vezani uz složena pitanja bračnog i obiteljskog života, kao i uz mogućnosti ostvarivanja sretnoga i uspješnoga bračnog zajedništva. U savjetodavni rad klijenti su uključeni na dva načina: individualni i grupni. Godišnje pomoć potraži oko sto osoba. Za kvalitetan rad s njima neophodna je suradnja s drugim institucijama.²⁷

2.4. Obiteljska škola Riječke metropolije

Pored do sada opisanih projekata Ureda, jedan od najznačajnijih svakako je i projekt *Obiteljske škole Riječke metropolije*, koji ovaj Ured ostvaruje zajedno s nadležnim institucijama Riječke metropolije. Riječ je o programu koji se ostvaruje od 2002. godine. Projekt je postavljen tematski, tj. na način da se tijekom održavanja svake škole, kroz predavanja i rad u radionicama, obradi jedna tema iz obiteljskog pastorala. Riječ je o vikend-programu koji za cilj ima učvršćivanje obiteljskog zajedništva, što se postiže putem druženja obitelji i zajedničkog sudjelovanja u obrađivanju teme odnosne škole. Važno je istaknuti da i ovaj program nudi priliku čuvanja djece i kreativnih radionica za njih, što dodatno pridonosi njegovu bogatstvu.

Prva Obiteljska škola održana je od 19. do 21. travnja 2002. godine u Omišlju, organizirana od strane Metropolijskog odbora za obitelj. Njezina tema bila je *Obitelj pred suvremenim izazovima*. Dogovoreno je da se ubuduće ovi pothvati ostvaruju jednom godišnje. Druga Obiteljska škola održana je na istom mjestu kao i prva 2004. godine, s temom *Obitelj i euharistija*. Nakon nje održano je još nekoliko škola koje su obrađivale različite teme: Obiteljska škola 2005. temu *Uloga razgovora u obitelji*²⁸; 2006. godine obrađivana je tema *Uloga molitve u obitelji*²⁹; 2007. godine tema *Bračno sazrijevanje s Biblijom*³⁰; 2008. godine tema je bila *Obitelj — poziv i odgovornost*³¹; 2009. godine obrađivana je tema *Obiteljski rituali*³². Predviđena tema za 2010. godinu je *Obitelj i mediji — Utjecaj medija na obitelj*.

27 Od kojih se ističu: Udruga Uzor, ustanova Tić, Dom sv. Ana, Caritas Rijeka, KBC Rijeka (najčešće psihijatrijske ordinacije), liječnici obiteljske medicine, SOS telefon, Centar za socijalnu skrb, Obiteljski centar Primorsko-goranske županije i drugi.

28 Usp. Obiteljska škola na Krku — u: *Službeni Vjesnik Riječke nadbiskupije*, VI (2005), 6, str. 116.

29 Usp. Obiteljska škola na Krku — u: *Službeni Vjesnik Riječke nadbiskupije*, VII (2006), 5, str. 113.

30 Usp. Obiteljska škola Riječke metropolije — u: *Službeni Vjesnik Riječke nadbiskupije*, VIII (2007), 4, str. 88.

31 Usp. Obiteljska škola Riječke metropolije — u: *Službeni Vjesnik Riječke nadbiskupije*, IX (2008), 4, str. 88.

32 Usp. Obiteljska škola Riječke metropolije — u: *Službeni Vjesnik Riječke nadbiskupije*, X (2009), 4, str. 105.

2.5. Obiteljska duhovnost

Najvažniji program Ureda u segmentu obiteljske duhovnosti svakako je program *duhovne obnove za obitelji*. On se ostvaruje kroz vikend–susrete za obitelji, unutar kojih se razmatraju i razrađuju duhovni sadržaji, s posebnim osvrtom na bračni i obiteljski život. Okosnica susreta svakako je euharistija, zatim razmatranje Božje riječi, molitva te drugi duhovni sadržaji. Od početka ostvarivanja ovog programa može se ustvrditi da se broj sudionika kreće oko 200, ili 50 obitelji, pri čemu se misli na cijele obitelji — roditelje i djecu. Do sada su obrađivane teme: *Ženidba — zaboravljeni sakrament?*, *Važnost duhovnosti u obitelji*, *Obnovimo svoje krštenje kroz Poslanice sv. Pavla*, *Sakramenti u braku i obitelji — za čvršće bračne i obiteljske odnose*.

2.6. Ostale aktivnosti Ureda za obitelj

Pored gore navedenih, vrlo je važno spomenuti i ostale aktivnosti Ureda za obitelj, pri čemu u prvom redu mislimo na održavanje i ažuriranje internetske stranice Ureda na adresi www.mojaobitelj.net te na radioemisiju *Moja obitelj*.³³ Riječ je dakle o dva važna sredstva medijske promidžbe aktivnosti Ureda, koji na ove načine, putem suvremenih medijskih sredstava, nastoji biti dostupan što širem krugu osoba koje se mogu upoznati s njegovim programima i projektima. Internetska stranica omogućuje brzo i jednostavno informiranje o djelatnostima Ureda i jednostavnoj, pristupačnoj prijavi za razne programe, dok je radioemisija namijenjena obiteljima u smislu unaprjeđenja ukupnoga obiteljskog života, i to kroz suvremen i multiznanstveni pristup. Pored ovoga, vrlo je važno istaknuti široku mrežu suradnje koju je ovaj Ured uspostavio s gradskim, županijskim i državnim vlastima.³⁴

3. Povezanost Ureda za obitelj i župnih zajednica

Prikladno govoriti o »riječkom modelu« djelovanja u obiteljskom pastoralu nije moguće zaustavljajući se samo na djelovanju jednoga pastoralnog tijela. Kako bi se dobila što cjelovitija slika, potrebno je proširiti perspektivu i sagledati povezanost inicijativa Ureda i župnih zajednica kao najkonkretnijih okvira kršćanskog života. Upravo župna zajednica u obiteljskom pastoralu ima jedinstvenu i nezamjenjivu odgovornost.³⁵ Pritom je važno istaknuti da se brojne inicijative koordiniraju na dekanatskoj ili međudekanatskoj razini (a tu se među najvažnijima ističe

33 Ova emisija emitira se svake nedjelje u 9:00 sati na Primorskom radiju.

34 Tu se u prvom redu misli na suradnju s Gradom Rijeka — Odjelom gradske uprave za zdravstvo i socijalnu skrb, Primorsko–goranskom županijom — Odjelom zdravstva i socijalne skrbi te Ministarstvom obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

35 Usp. Ivan Pavao II, *Obiteljska zajednica — Familiaris consortio. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 21997, br. 70.

tečaj pripreme za brak), pa se u ovom smislu i *dekanatska razina* pokazuje iznimno važnom.

Ured za obitelj kao jedan od glavnih ciljeva ima doprinos sustavnom i što razvijenijem djelovanju u obiteljskom pastoralu na području cijele Riječke nadbiskupije. Kako bi to postigao, nastoji pridonositi djelovanju župnih zajednica u pogledu obiteljskog pastorala. Njegove su inicijative usmjerene prema župnim zajednicama i s njima su bitno povezane. Suradnja se ostvaruje na način da se župnike, župne vikare, ali i cijele župne zajednice u prvom redu informira o aktivnostima i programima Ureda. Isto se postiže širenjem promotivnih materijala, putem nagovora svećenicima prigodom različitih susreta, prigodnim dopisima i sl. Na ovaj način župne zajednice bivaju detaljno informirane o mogućnostima koje Ured nudi u pogledu unaprjeđenja i razvitka pastorala braka i obitelji. S druge strane, sam Ured nastoji se informirati o aktivnostima koje se ostvaruju u župama i uskladiti se s njima. Važno je ovdje naglasiti da pored spomenutih inicijativa Ured pridonosi djelovanju župnih zajednica i na druge načine. Ne smije se naime zaboraviti da u okviru Ureda djeluje *Bračno i obiteljsko savjetovništvo* koje pruža direktnu pomoć i podršku brojnim osobama i obiteljima iz različitih župnih zajednica. Na taj način ova ustanova kroz sustavan i poosobljen pristup sudjeluje u izgradnji i unaprjeđenju samih župnih zajednica, čiji članovi vlastita iskustva mogu prenijeti i drugima u župama. Jasno, i druge inicijative Ureda, kao npr. *obiteljska škola* ili *duhovne obnove za obitelji*, djeluju u sličnom smislu i pridonose vjerskom i obiteljskom životu u samim župama. Potrebno je istaknuti kako se župne zajednice trebaju još snažnije angažirati za čvršću i postojaniju suradnju s Uredom.

Na kraju, potrebno je ukazati na jedan od vrlo bitnih aspekata obiteljskog pastorala u župnim zajednicama, a riječ je o formiranju i djelovanju *zajednice obitelji u župi*.³⁶ Ove zajednice postoje i djeluju u više župa, no do danas ih nemaju sve župe. Mora se istaknuti velika vrijednost ovog načina okupljanja vjernika. Ured i u ovom smislu nudi svoju pomoć i podršku. Cilj osnivanja ove zajednice je posvećivanje, promicanje i življenje vrijednosti braka i obitelji.³⁷ To je predloženo i u dokumentu Hrvatske biskupske konferencije o župnoj katehezi, u kojemu se, među ostalim zajednicama u župi, ističe formiranje i *zajednice obitelji*.³⁸ Ova zajednica tako preuzima veliku odgovornost u pogledu pomoći i podrške ne samo onim obiteljima koje su u nju uključene već i svim obiteljima u župi, a vlastitim djelovanjem pridonosi i širenju, i zaštiti istinskih obiteljskih vrijednosti na širem društvenom planu. »U tu su svrhu članovi zajednice spremni pojedinačno i zajednički aktivno sudjelovati u raznim inicijativama vezanim uz promicanje obiteljskih

36 O ustroju i djelovanju obiteljske zajednice u župi detaljnije vidi u: Milan Šimunović, *Obitelj u središtu pastorala i kateheze*, str. 452; Ivan Nikolić, *Obiteljska zajednica u župi — u: Riječki teološki časopis*, 12 (2004), br. 2, str. 508–509.

37 Vedrana Blašković, *Osnivanje obiteljske zajednice u župi — u: Službeni Vjesnik Riječke nadbiskupije*, IV. (2003), 1, str. 15; usp. Ivan Nikolić, *Obiteljska zajednica u župi*, str. 505.

38 Usp. Hrvatska biskupska konferencija, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Zagreb — Zadar, 2000, br. 79.

vrijednosti i rješavanje problema, kako u župi, tako i u širim društvenim okvirima. Zbog toga je vrlo važna duhovna izgradnja članova zajednice, njihovo zalaganje u pripremanju liturgijskih slavlja za obitelj, zatim u organiziranju dobrotvornih akcija u korist siromašnih obitelji i poduzimanju raznih građanskih inicijativa čija je svrha obrana obitelji. U svezi s time potrebna je njihova suradnja i s drugim zajednicama u župi.³⁹

Kako bi zajednica obitelji u župi prikladno djelovala, nezamjenjiva je koordinacija župnika kao prvoga odgovornog za župni pastoralni rad, oko čega su brojni župnici vrlo aktivno angažirani. K tome, nužno su potrebni formacija i djelovanje *obiteljskih animatora*.⁴⁰ Oni trebaju biti istinska potpora župnicima, ali i cijeloj zajednici u ostvarivanju njezinih aktivnosti.⁴¹ Ovo je još važnije s obzirom na evangelizacijsko djelovanje obitelji, budući da su upravo izgrađene i zrele kršćanske obitelji u samim župnim zajednicama nezamjenjiv stožer promicanja i zaštite istinskih ljudskih i kršćanskih vrijednosti u društvu, a pogotovo vrijednosti obitelji.⁴² Obitelj je u tom smislu danas na prekretnici, budući da u društvenom ambijentu istinske obiteljske vrijednosti, na kojima počiva i samo društvo, nikada nisu bile ugroženije.⁴³

Zaključak

Pastoral braka i obitelji, kao jedno od najbremenitijih područja pastoralnog djelovanja, danas je u znaku brojnih poteškoća i izazova koji zahtijevaju razrađen i sustavan pastoralni pristup. Pastoralne inicijative u Rijeci u posljednjem su desetljeću, temeljeći se na bogatoj povijesti pastoralnog djelovanja u obiteljskom pastoralu, prerasle u svojvrсни »riječki model« pastoralnog djelovanja u korist braka i obitelji. Obilježja ovog modela prepoznaju se kroz djelovanje *Ureda za obitelj* Riječke nadbiskupije, kao i kroz djelovanje župnih zajednica. Ovaj Ured je u svom dosadašnjem radu uspio razviti programatski dorađen i teološko–pastoralno sustavan i razvijen model djelovanja u obiteljskom pastoralu. Taj se model realizira putem više projekata i programa koji se kontinuirano ostvaruju već niz godina. Putem tih projekata Ured sustavno djeluje u korist braka i obitelji, a kroz vlastito

39 Vedrana Blašković, Osnivanje obiteljske zajednice u župi, str. 15.

40 *Metropoljski pastoralni institut u Rijeci* od svoga osnutka u jesen 2009. godine u tu svrhu, između ostalog, provodi program školovanja i formacije *obiteljskih animatora u župi*. Sličan program proveden je u šk. god. 2004/2005, a bio je pokrenut na Teologiji u Rijeci u okviru *Škole za stručno osposobljavanje župnih suradnika/animatora i doškolovanje odgojiteljica u vjeri u predškolskim ustanovama*, na kojoj su, među ostalima, bili školovani i obiteljski animatori. Više o tome vidi u: *Škola za stručno osposobljavanje župnih suradnika/animatora i doškolovanje odgojiteljica u vjeri u predškolskim ustanovama*, Rijeka, 2004/2005.

41 Usp. Ivan Nikolić, Obiteljska zajednica u župi, str. 508.

42 Usp. Nikola Vranješ, Župna zajednica u službi naviještanja evanđelja — u: *Riječki teološki časopis*, 12 (2004), br. 2, str. 518.

43 Usp. Ivan Pavao II, *Pismo obiteljima*, IKA, Zagreb, 1994, br. 17.

djelovanje pomaže unaprjeđenju obiteljskog pastoralala i u župnim zajednicama. S obzirom na župne zajednice, potrebno je posebno istaknuti važnost formiranja i djelovanja zajednice obitelji u župi.

The »Rijeka Model« of the Marriage and Family Pastoral

An Example of Program Activity in the Family Pastoral

*Nikola Vranješ**

Summary

The family and marriage pastoral is one of the richest and most demanding areas of pastoral activity. In the Rijeka diocese a pastoral model is being implemented which, due to its specific characteristics, may be singled out as the »Rijeka model« of the family pastoral. By »model« we refer to the manner and methodology through which the essential determinants of the Church's pastoral activity are realized. This means that the essential elements of the family pastoral are implemented in the specific surroundings of a precisely determined milieu. The characteristics of this model can be identified in the decades-long history of pastoral activity for the good of marriage and the family, which today is most visible in the work of the Office for the Family of the Rijeka Archdiocese. This has to do not only with programs organized by the aforementioned Office, but also with programs reflected in parish community activities, thus coming alive on a most concrete level of the Church's endeavours. The experience of program activities of the preceding decades, from the 1970's until today, has been built into the work of this Office. This essay researches and reviews, in a theologically evaluative manner, the determinants of the »Rijeka model« of activity in the family pastoral, beginning with an elaboration of historical considerations and including today's forms of pastoral activity as well as presenting new ways and possibilities for the latter.

Key words: marriage and family pastoral, the Rijeka model, Office for the Family, priest, lay person, parish community

* Dr. sc. Nikola Vranješ, Theology in Rijeka, Dislocated Studies of the Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb. Address: Tizianova 15, 51 000 Rijeka, Croatia.
E-mail: nikola_vranjes2004@yahoo.com